

значне зниження державних бюджетних асигнувань на безкоштовне харчування школярів у зонах радіоактивного забруднення;
зменшення грошової компенсації за невикористані путівки на оздоровлення;

неврахування так званих чорнобильських стипендій студентам, які отримують першу професійну освіту у ВНЗ і вчаться на контрактній основі;

відміна державних преференцій на сплату державно мита за певними операціями з нерухомістю і майном тощо.

Втім, на думку автора, українському парламенту варто доопрацювати чорнобильське законодавство не лише у статтях можливого збагачення за рахунок земель, лісів та інших природних ресурсів забруднених територій, а й звернути увагу на соціальну безпеку населення України, яке зменшилось за 25 років від дня аварії на Чорнобильській АЕС майже на 7 мільйонів і процес скорочення кількості українців щороку продовжується в середньому на один мільйон.

Література

1. Соціально-економічне становище України на січень 2011 року. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. — Режим доступу : [http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/)
2. Законодавельство Украины по вопросам Чернобыля и радиационной защиты. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chernobyl-serp.narod.ru/eco.htm>
3. *Ярошенко І.С.* Право соціального забезпечення : Навчальний посібник / Ярошенко І.С. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.

Малюга Л.Ю.,

аспірантка юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Минуло 25 років після Чорнобильської катастрофи, а її наслідки до цих пір відчувають на собі тисячі громадян. Аварія на Чорнобильській АЕС, як техногенна катастрофа, завдала шкоди життю, здоров'ю та майну багатьох громадян України. Наслідки

такої катастрофи зумовили потребу постраждалих у додатковому матеріальному забезпеченні та соціальних послугах, зокрема щодо відселення їх з територій, які зазнали радіоактивного забруднення, адже відповідно до вимоги ст. 3 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» встановлено заборону проживання у зоні відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення. З огляду на вищевикладене, виникнення права на забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виникає не внаслідок самої події, а зумовлюється наслідками впливу Чорнобильської катастрофи на нормальні життєві умови громадян.

Відповідно до п.10 ст.20, п.3 ст.21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [1] громадянам, віднесеним до 1, 2 категорії, надаються гарантовані державою пільги при розподілі житла, а саме право на позачергове забезпечення жилию площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загиблих або померлих громадян).

Житлова площа постраждалим громадянам надається щорічно органами місцевого самоврядування. Для реалізації зазначених положень Кабінет Міністрів України кожного року виділяє обласним державним адміністраціям цільовим призначенням капітальні вкладення відповідно до кількості сімей, що потребують поліпшення житлових умов. Для раціональнішого використання коштів, що спрямовуються на виконання даного права, ведуться реєстри осіб, сімей, що потребують поліпшення житлових умов Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями [2].

Крім того, відповідно до п. 20 ст.20 вказаного Закону, громадянам, які потребують поліпшення житлових умов та перебувають на квартирному обліку надано право на обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, а також відведення земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач.

Підстави для визнання громадян такими, що потребують поліпшення житлових умов, передбачено ст. 34 Житлового кодексу України (далі ЖК) [3]. Згідно з ЖК, такими, що потребують поліпшення житлових умов, визнаються громадяни:

1) забезпечені жилою площею нижче за рівень, що визначається в порядку, встановлюваному законодавством;

2) які проживають у приміщенні, що не відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам;

3) які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, у зв'язку з чим не можуть проживати в комунальній квартирі або в одній кімнаті з членами своєї сім'ї;

4) які проживають за договором піднайму жилого приміщення в будинках державного або громадського житлового фонду чи за договором найму жилого приміщення в будинках житлово-будівельних кооперативів;

5) які проживають тривалий час за договором найму (оренди) в будинках (квартирах), що належать громадянам на праві приватної власності;

б) які проживають у гуртожитках;

7) з інших підстав, передбачених чинним законодавством.

Для зазначених категорій громадян, що потребують поліпшення житлових умов, крім загальних підстав, передбачених законодавством України, визнаються особи, які забезпечені жилою площею нижче рівня середньої забезпеченості громадян у даному населеному пункті або які проживають у комунальних квартирах. Особам, які перенесли променеву хворобу будь-якого ступеня або стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також сім'ї, що втратила годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, надається додаткова житлова площа у вигляді окремої кімнати.

Пільгами щодо забезпечення житлом громадяни мають право скористатися лише один раз. Таким чином, якщо право на цю пільгу виникає і в потерпілих громадян, і в когось із членів його сім'ї, вони можуть скористатися правом неї тільки одного з них. За сім'єю, що втратила постраждалого, який перебував на обліку, зберігається право на одержання житлової площі. Стосовно «сім'ї», як спеціального суб'єкта даних правовідносин, якому надано зазначене вище право, то необхідно звернути увагу, що законодавцем не уточнено змістовне навантаження цього поняття. У даному випадку це має юридичне значення, оскільки особи, які проживають разом у гуртожитку, сім'єю можуть і не бути. Загальне визначення поняття «сім'я» сформульоване в Законі України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [4] як особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, і встановлено, що права члена сім'ї має однакова особа. Дане визначення встановлює всі

ознаки сім'ї за правом соціального забезпечення. Проте, постає питання, чи необхідна вся сукупність юридичних ознак для визнання кількості осіб сім'єю чи достатньо лише однієї? На думку науковців, з якими не можна не погодитись, такі ознаки, як спільне проживання, ведення спільного побуту і наявність прав та обов'язків щодо взаємного утримання можуть бути наявними у сукупності або окремо [5, с. 96]. Отже, у зазначених вище відносинах визначальною ознакою сім'ї повинні бути взаємні права та обов'язки її членів. Саме цю ознаку вважає однією з головних юридичних ознак сім'ї І. В. Жилінкова [6, с. 249].

Порядок забезпечення житловим приміщенням урегульовано ст. 32 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та Порядком надання додаткової жилої площі особам, які внаслідок Чорнобильської катастрофи перенесли променеву хворобу будь-якого ступеня або стали інвалідами, дітям-інвалідам, які потребують особливого догляду, та сім'ям, що втратили годувальника з числа осіб, віднесених до 1 категорії (далі Порядок) [2]. Тим не менш, порядку надання і розмір житлового приміщення сім'ям, що втратила годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи з числа громадян, віднесених до 2 категорії, на сьогоднішній день немає. Отже, на думку автора, необхідно передбачити механізм реалізації п.3 ст. 23 вказаного вище закону шляхом внесення змін до Порядку у частині розширення кола суб'єктів, на яких поширюється його дія.

Відзначимо, що поняття «позачергова» пільга втратило своє первинне значення. На сучасному етапі розвитку України житлове законодавство перевантажене нормами, які в силу певних обставин не відповідають реаліям сьогодення. Вказані норми подекуди носять декларативний характер, адже встановлені ними права та обов'язки суб'єктів не забезпечені дієвим механізмом реалізації. Зокрема, в ст. 20 зазначеного вище Закону встановлено строк, протягом якого особи забезпечуються жилою площею, а саме — протягом року з дня подання заяви. Як свідчить реальний стан та аналіз практики, проголошена і гарантована державою пільга протягом тривалого часу виявляється неефективною.

У зв'язку з тим, що у 1996—2005 роках реалізація заходів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи виконана не в повному обсязі, накопичились нові економічні і соціальні проблеми, що призвело до збільшення осіб, які потребують забезпечення житлом. Оцінюючи економічні можливості та обмеження

бюджетного фінансування, Загальнодержавною програмою подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки [7] визначено основні групи громадян, які потребують пріоритетності у соціальному захисті, у тому числі й забезпеченні житлом, а саме: учасники ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС категорії 1 (інваліди-чорнобильці), сім'ї з дітьми інвалідами, захворювання яких пов'язане з наслідками Чорнобильської катастрофи, населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, насамперед у зоні безумовного (обов'язкового) відселення, та евакуйовані особи або громадяни, відселені із зазначеної території. Зазначеним вище законом окремо передбачено бюджетну програму «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» на відповідні роки, в тому числі і здійснення відшкодування вартості витрат громадянам, які переселилися з радіоактивно забруднених територій за направленнями облдержадміністрацій, за самостійно придбане (збудоване, добудоване) житло за місцем переселення. Проте, виконання даної програми припинилось у 2008 році, що знову звертає увагу на певну декларативність цих норм.

На сьогодні склалася вкрай напружена ситуація, адже і по спливу 25 роковини Чорнобильської катастрофи велика кількість сімей проживають у родичів і знайомих. Порушуються вимоги п. 10 ст. 20, п.3 ст. 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та Порядок. Аналіз законодавства свідчить про те, що при прийнятті законів про Державний бюджет України систематично зупиняється дія інших законів України щодо надання пільг і компенсацій постраждалим громадянам, які є складовою їх конституційного права на соціальний захист і достатній рівень життя кожного (ст. 46, 48 Конституції України). Так, державними бюджетами на 2009—2011 роки видатків на виконання бюджетної програми «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» не передбачено.

На початок 2011 року відповідно до загально (обласних) міських реєстрів громадян, постраждалих унаслідок аварії на ЧАЕС, які перебувають на квартирному обліку, в Україні потребують вирішення житлових питань 39426 сімей, з них 10312 сімей інвалідів-чорнобильців, 14729 сімей, які самостійно за направленнями облдержадміністрацій переселяються (переселилися) з радіоактивно забруднених територій, та 14385 сімей постраждалих,

віднесених до 2 категорії. Таким чином, залишається актуальним питання необхідності законодавчо закріплених гарантій реалізації права на забезпечення житловою площею, оскільки припинення на певний строк реалізації положень закону, який встановлює зазначене право, фактично скасовує його дію.

Викладене дає підстави прийти висновку, що несприятлива економічна ситуація є основною причиною того, що більшість норм у сфері регулювання забезпечення житлом даної категорії громадян та їх сімей не діють, а механізм відповідальності за їх невиконання до цього часу залишається не врегульованим. Невиконання державою своїх соціальних зобов'язань щодо громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи ставить їх у нерівні умови з іншими особами, підриває принцип довіри особи до держави, що закономірно призводить до порушення принципів соціальної, правової держави.

Література

1. Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 16. — Ст. 200.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок надання додаткової жилої площі особам, які внаслідок Чорнобильської катастрофи перенесли променеву хворобу будь-якого ступеня або стали інвалідами, дітям-інвалідам, які потребують особливого догляду, та сім'ям, що втратили годувальника з числа осіб, віднесених до категорії 1» від 31 грудня 1996 року №1589 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1589-96- %EF](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1589-96-%EF).
3. Житловий кодекс України від 30.06.83 № 5465-X [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=5464-10>
4. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 року № 1768-III. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1768-14>
5. *Кульчицька О. І.* Суб'єкти права соціального забезпечення України. — Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05. — /Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Л., 2007. — С. 171.
6. *Жилінкова І. В.* Поняття сім'ї в праві // Вісн. Ун-ту внутр. справ. — Вип. 10. — Х., 2000. — С. 249.
7. Закон України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006-2010 роки» від 14 березня 2006 року № 3522-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=3522-15>